

ZAMISAO I PRIPREMA OPERACIJE ARMIJE BIH NERETVA 93

Mijo Beljo *

UDK: 355.4(497.6)“1993”

Izvorni znanstveni rad

Primljeno: 8. XII. 2016.

Prihvaćeno: 15. II. 2017.

SAŽETAK

U rujnu 1993. Armija BiH je na prostoru Hercegovine i južnog dijela središnje Bosne protiv snaga Hrvatskog vijeća obrane (HVO) poduzela široku vojnu operaciju Neretva 93. Temeljni cilj operacije bio je zauzimanje područja Makljena i grada Prozora, ali i područja sela Vrđi, čijim bi padom zapadni dio Mostara, pod kontrolom HVO-a, bio doveden u izrazito nepovoljan položaj. Ovladavanje tim područjima Armiji BiH bi omogućilo nesmetanu prometnu povezanost vlastitih snaga 4., 6. i 3. korpusa, ali i cjelovit nadzor na hidroenergetskim sustavima u dolini rijeke Neretve, čime bi se omogućilo napredovanje prema strateškim područjima s kojih je moguć nadzor nad dijelovima zapadne Hercegovine. Osim toga, uspješno provođenje operacije Neretva 93 značilo bi i konačan kraj otpora snaga HVO-a u središnjoj Bosni, koje se od početka srpnja 1993., odnosno stavljanja južnog dijela općine Novi Travnik pod kontrolu snaga Armije BiH, nalaze u potpunom okruženju snaga Armije BiH.

Ključne riječi: Neretva 93, Armija BiH, Sefer Halilović, Hrvatsko vijeće obrane, Mostar, Prozor, Inspekcijski tim.

UVOD¹

Od travnja 1993. na prostoru Bosne i Hercegovine (BiH) vođeni su teški sukobi nacionalnih vojski konstitutivnih naroda BiH: Muslimana-Bošnjaka, Srba i Hrvata. Vojne snage bosanskohercegovačkih Srba, okupljene u Vojsku Republike Srpske (VRS), koje su tijekom 1992. uspostavile kontrolu nad većim dijelom BiH, u ljeto 1993. usmjerile su glavne napade na Bosansku Posavinu, istočnu Bosnu i Sarajevo. Cilj tih napada bio je stvaranje odnosno poboljšavanje postojećih položaja, ali i pokušaj da se ispune ratni ciljevi koji se nisu uspjeli ostvariti 1992. Osim širenja postojećeg koridora „životna“ u Bosanskoj Posavini, Vojska Republike Srpske je pokrenula i napade na planini Igman, čime je nastojala dodatno osnažiti blokadu Sarajeva (Ganić 2009). Aktivne borbe jačeg intenziteta trajale su od početka lipnja do polovice kolovoza 1993. kad je između Vojske Republike Srpske i Armije BiH potpisano primirje (Ganić 2009).

* Mijo Beljo, mag. educ. hist. (mijobeljocorica@gmail.com), doktorand je povijesti na Hrvatskim studijima Sveučilišta u Zagrebu.

¹ Dokumenti korišteni u izradi ovog rada preuzeti su iz *online* baza podataka Međunarodnog kaznenog suda za bivšu Jugoslaviju (International Criminal Tribunal for the former Yugoslavia; dalje: ICTY) i mrežnih stranica Slobodana Praljka (dalje: SP).

Retrospektivno gledano, otvoreni sukobi postrojbi Armije BiH i HVO-a u ljeto 1993. imali su uvod u stalnim lokalnim sukobima u drugoj polovici 1992. i početkom 1993. Intenzitet tih borbi prerastao je u šire otvorene sukobe sredinom travnja i početkom svibnja 1993., najprije u sjevernoj Hercegovini (Konjic)², a zatim i u srednjoj Bosni (Vitez, Busovača, Zenica) i Mostaru.³

U tim sukobima su višestruko brojnije snage Armije BiH uspjele staviti pod svoju kontrolu područje Zenice, Travnika, Kaknja i Fojnice, u kojima su porazile slabije snage HVO-a i protjerale većinu hrvatskog stanovništva (Delić 1994). S druge strane, postrojbe HVO-a uspjele su se održati u izoliranim hrvatskim enklavama lašvansko-lepeničke doline te Žepča, Usore i Vareša, u kojima će s određenim promjenama (gubitkom Vareša u studenom 1993.) dočekati prekid ratnih sukoba s Armijom BiH u ožujku 1994.

Na jugu, odnosno na prostoru sjevernog toka rijeke Neretve, događaji su se odvijali na sličan način: brojnije snage Armije BiH uspjele su pod svoju kontrolu staviti širi prostor općina Jablanica i Konjic zajedno s istoimenim gradskim središtima. No ipak, do početka srpnja 1993. još je nekoliko hrvatskih sela u okolici Konjica (Klis, Kostajnica) pružalo otpor nadmoćnijim snagama Armije BiH. Tako će i enklava Zaslavlje Zabrđe i Turija, smještena jugozapadno od Konjica, cijelo vrijeme sukoba ostati pod kontrolom HVO-a.⁴

S druge strane, krajem srpnja 1993. postrojbe Armije BiH su uspješno porazile malobrojniju bugojansku brigadu HVO-a. Međutim, u dolini Vrbasa i Rame postrojbe HVO-a su u kolovozu 1993. uspjele odbiti teške napade Armije BiH i očuvati kontrolu nad prometnim komunikacijama koje su iz središnje Bosne vodile prema jugu, odnosno prema Hercegovini i moru.⁵

Na taj način je Armija BiH krajem srpnja i početkom kolovoza 1993. stvorila povoljan položaj za nastavak napada na HVO u središnjoj Bosni, dolini Vrbasa, Rami i dolini Neretve, zahvaljujući kojem su otvorene izgledne mogućnosti za daljnje napredovanje prema Gornjem Vakufu-Uskoplju, Prozoru i Mostaru.

---

² SP: Republika Bosna i Hercegovina (R BiH), Hrvatska Zajednica Herceg Bosna (HZ HB), Hrvatsko vijeće obrane (HVO), HVO Konjic, Brigada Herceg Stjepan Konjic od 14. travnja 1993.

³ SP: R BiH, HZHB, HVO, Zapovjedništvo OZ Srednja Bosna Vitez, Br. 03-4-230 od 15. 04. 1993., Izvješće o stanju u OZ Srednja Bosna; R BiH, HZHB, HVO, Glavni stožer (GS) HVO, Str. pov. br. 03-412/93 od 9.-10. 05. 1993., Dnevno obavještajno izvješće br. 254/93.

⁴ SP: R BiH, HZHB, HVO, GS Mostar, Br. 02-2/1-01-1348/93 od 12. 7. 1993., Informacija i stanju u OZ S/H Hercegovina; Hrvatska Republika Herceg Bosna (HRHB), HVO, GS HVO Mostar, Klasa. 818-01/94-02/10, Službeno od 12. 3. 1994.

⁵ SP: HZHB, HVO, OZ S/Z Hercegovina, IZM Prozor, Br. 04-81/93 od 28. 08. 1993., Zapovjedniku OZ S/Z Hercegovina, VOS.

ZBIVANJA U KOLOVOZU 1993.

Neposredne pripreme za širu operaciju združenih korpusnih snaga Armije BiH započele su u potkraj kolovoza 1993. U cilju analize postojeće vojno-političke situacije nakon uspješnog zauzimanja određenih prostora, posebice Bugojna, stanja unutar Armije BiH, njezinih mogućnosti, konsolidacije i dogovora o budućim vojnim djelovanjima, u Zenici je 21. i 22. kolovoza 1993. održan sastanak najviših časnika Armije BiH (Halilović 1998: 113). Da je bila riječ o jednom od najvažnijih sastanaka vrha Armije BiH bilo je razvidno i iz toga što su pored najviše rangiranih časnika – komandanta Armije BiH Rasima Delića i načelnika Glavnog štaba (GŠ)⁶ Sefera Halilovića, na sastanku sudjelovali i svi zamjenici komandanta, pet od šest komandanata korpusa i načelnici uprava Armije BiH, kojima se pridružio i ministar unutrašnjih poslova Bakir Alispahić.⁷

Poslije uvodnog izlaganja Delića i Halilovića, zapovjednici korpusa podnijeli su izvještaj o stanju jedinica u dodijeljenim zonama odgovornosti i poteškoćama s kojima se suočavaju. Posebna pažnja usmjerena je na izvještaje komandanata 4. i 6. korpusa, koji su vodili raspravu o nesuglasticama oko zapovijedanja pojedinim jedinicama iz vlastitih zona odgovornosti. Stanje u Mostaru, u kojemu su se vodile teške borbe između postrojbi Armije BiH i HVO-a, smatrano je izuzetno važnim, kao i područje Konjica i Jablanice (ICTY, Zenica Tape 2005: 7–13). Pod time se podrazumijevala deblokada magistralne prometnice Konjic – Jablanica – Mostar, čiji su manji dio pod vatrenim nadzorom držale snage HVO-a u području Konjica i Mostara, čime su otežavale sigurnu prometnu povezanost snaga 4. korpusa Armije BiH u Mostaru sa snagama 6. korpusa na prostoru Jablanice i Konjica.⁸

O važnosti prometnog pravca na sastanku u Zenici upozoravao je i komandant 4. korpusa Arif Pašalić: „Na sastanku, pred polazak ovamo, komandanti su poručili da Vam prenesem: da je dolina Neretve od Igmana, odnosno od Ivana (Ivan Sedlo op. a.) do Neuma jedan strateški-operativni pravac koji se ni u kom slučaju ne može dijeliti i da učinite sve napore da se sve jedinice ABiH u dolini rijeke Neretve stave pod jednu komandu“ (ICTY, Zenica Tape 2005: 7).

Raspravljalo se i o ostalim područjima koja su za Armiju BiH predstavljala ključne točke budućih ofenzivnih djelovanja, a riječ je o Vitezu i Žunovnici (pokraj Hadžića) te Prozoru, Kiseljaku i Žepču, koji su smatrani glavnim točkama „što život znače za državu BiH i za Armiju“ (ICTY, Zenica Tape 2005: 10). Vitez i Žunovnica bili su važni zbog sirovina potrebnih za zaokruživanje namjenske vojne industrije, a Prozor,

⁶ Rasim Delić je u formalnom smislu bio čelna osoba Štaba Vrhovne komande Oružanih snaga BiH (ŠVK OS BiH), ali to tijelo u realnosti je predstavljalo isključivo Armiju BiH, dakle nacionalnu vojsku Muslimana-Bošnjaka.

⁷ ICTY: RBiH, Štab Vrhovne komande Oružanih snaga (ŠVK OS) Sarajevo, Str. pov. broj: 1/297-230 od 29. 8. 1993., Zaključci i zadaci sa savjetovanja starješina Glavnog štaba i komandanta korpusa, održanog u Zenici 21. i 22. augusta 1993. Sastanku nije prisustvovao komandant 5. korpusa Armije BiH sa sjedištem u opkoljenom Bihaću.

⁸ Međutim, u svrhu održavanja komunikacije sa snagama na području Jablanice, Armija BiH iz Mostara je upotrebljavala teško prohodne, ali zaštićene planinske puteve na pravcu Ravni – Bijeli Glogovi – Glogošnica – Jablanica.

Kiseljak i Žepče su onemogućavali postojanu prometnu povezanost korpusa pa su bili pod stalnim pritiskom snaga Armije BiH. Stoga ne iznenađuje da su snage 3. korpusa Armije BiH, preciznije, njene Operativne grupe Zapad sa sjedištem u Bugojnu, ubrzo poslije uspješnog razbijanja snaga HVO-a u Bugojnu nastavile s napadnim djelovanjima s ciljem zauzimanja Gornjeg Vakufa-Uskoplja i stjecanja kontrole nad planinskim prijevojem Makljen koji omogućuje kontrolu nad Prozorom i njegovim širim područjem (ICTY, Zenica Tape 2005: 8).

S ciljem preuzimanja kontrole nad tim područjima na sastanku je zaključeno da će se rat nastaviti bez obzira na ishod trilateralnih mirovnih pregovora u Ženevi.⁹ Time je jasno rečeno da se ratni sukobi na prostoru BiH, a posebice oni između Muslimana-Bošnjaka i Hrvata, neće okončati sve do ispunjenja ratnih ciljeva Armije BiH, što je između ostalog značilo pripremu novih napadnih operacija s primarnim naglaskom na prostore o kojima je vođena rasprava na sastanku. S ciljem omogućavanja izvođenja novih operacija istaknuto je da se potrebna materijalno-tehnička sredstva mogu, pored vlastite proizvodnje i plijena, prikupljati i nespecifičnim načinima: kupovinom od prijatelja, ali i neprijatelja.¹⁰ Veća financijska sredstva potrebna za opremanje Armije BiH u tom su trenutku bila pohranjena u raznim financijskim institucijama u Republici Hrvatskoj pa je vodstvo Armije BiH tražilo rješenja za što skoriji dolazak u posjed istih.¹¹

Iako se u Zenici nije raspravljalo o preciznim terminima predstojećih operacija, a samim time ni o operaciji u dolini Neretve, ipak su bile izvršene određene korekcije u rasporedu zona nadležnosti armijskih korpusa. Tom prilikom utvrđeno je razgraničavanje između 3. i 6. korpusa, kao i između 6. i 4. korpusa Armije BiH, što je bio važan preduvjet njihova daljnjeg djelovanja, čime su izgladnena dotadašnja neslaganja uzrokovana nejasnim podjelama korpusnih zona odgovornosti.¹²

Neposredno poslije završetka sastanka u Zenici, a nakon što su snage HVO-a pokrenule akciju vraćanja dijela teritorija u području sela Raštani i Hidrocentrale Mostar, izgubljenog krajem lipnja i početkom srpnja 1993., uslijedili su novi teški sukobi Armije BiH i HVO-a na području Mostara.¹³ Shodno dogovorima u Zenici, zatraženo je da komandant 6. korpusa Salko Gušić kao ispomoć uputi snage prema području zone odgovornosti 4. korpusa u selima Vrđi – Domazet i Planinica – Podine.¹⁴

⁹ ICTY: RBiH, Štab Vrhovne komande Oružanih snaga (ŠVK OS) Sarajevo, Str. pov. broj: 1/297-230 od 29. 8. 1993., Zaključci i zadaci sa savjetovanja starješina Glavnog štaba i komandanta korpusa, održanog u Zenici 21. i 22. augusta 1993.

¹⁰ ICTY: Zaključci i zadaci sa savjetovanja starješina Glavnog štaba i komandanta korpusa, održanog u Zenici 21. i 22. augusta 1993. godine. 2.

¹¹ ICTY: Zaključci i zadaci sa savjetovanja starješina Glavnog štaba i komandanta korpusa, održanog u Zenici 21. i 22. augusta 1993. godine. 3.

¹² ICTY: Zaključci i zadaci sa savjetovanja starješina Glavnog štaba i komandanta korpusa, održanog u Zenici 21. i 22. augusta 1993. godine. 4.

¹³ SP: RBiH, HZHB, HVO, GS HVO, Mostar, Ur. broj: 02-2/1-01-2143/93 od 25. 8. 1993., Pohvala.; 25. i 26. rujna 1993., čak u vrijeme borbi, na istočnu stranu Mostara pod kontrolom Armije BiH stigao je veliki konvoj hrane proveden kroz teritoriji pod nadzorom HVO-a, kojega je pratilo i pedeset stranih izvjestitelja.

¹⁴ ICTY: RBiH, ŠVK OS, Sarajevo, Str. pov. broj: 02/ 1024-1 od 24. 08. 1993., Naređenje. U

Premda nije jasno jesu li određene snage 6. korpusa stigle do mostarskog područja, dostupni podaci hrvatske strane govorili su o okupljanju većih snaga na prostoru Jablanice, čije je djelovanje moglo biti usmjereno prema Vrdima i to najkasnije do kraja kolovoza 1993. Te procjene HVO-a bile su jasne i u pogledu izgledne upotrebe okupljenih snaga prilikom pokretanja novih većih operacija prema prostorima koje su tada nadzirale snage HVO-a.¹⁵

Da su dostupne procjene HVO-a bile točne, svjedoči i to što su potkraj kolovoza 1993. komandi 6. korpusa Armije BiH bili dostavljeni detaljni prijedlozi planova za izvođenje borbenih djelovanja s ciljem zauzimanja prozorske i dijela jablaničke općine, koje su kontrolirale snage HVO-a.¹⁶ Shodno tome, s ciljem provjere spremnosti snaga HVO-a, zadnjih dana kolovoza 1993. pojačani su svakodnevni napadi Armije BiH na položaje HVO-a na prostoru Gornjeg Vakufa-Uskoplja i Prozora.¹⁷

Uz hrvatsku je i srpska strana primjećivala aktivne pokrete Armije BiH, definirajući ih kao skori početak širih napada, posebice nakon što su Muslimani-Bošnjaci odbili potpisati mirovne planove u Ženevi, što se neposredno može dovesti u vezu sa zaključcima vrha Armije BiH na sastanku u Zenici.¹⁸ Štoviše, planiranu rujansku operaciju Armije BiH srpska strana predviđala je još početkom kolovoza 1993. Tako je ministar vanjskih poslova Republike Srpske Krajine Slobodan Jarčević u tajnom dopisu srpskim vlastima u Kninu i Banjoj Luci, u kojemu se ocjenjuje trenutno vojno-političko stanje, istaknuo kako „Muslimani nemaju koridor sa svetom. Očigledno je da im je cilj izlazak na more, u širem pojasu od onoga koji im se nudi. Uzgred, žele zauzeti Mostar i zavladatai dolinom Neretve. Ako im to uspe, zadaće Hrvatskoj smrtni udarac. To bi, ujedno, skinulo Srbima s leđa najopasnijeg neprijatelja. Zato, trebalo bi Muslimanima pomoći da ostvare ovu stratešku misao.”¹⁹

Prijedloge borbene upotrebe i pravaca napada snaga Armije BiH pratile su i odluke Glavnog štaba. Naredbom od 29. kolovoza 1993. komandant Armije BiH Rasim Delić je u svrhu uklanjanja određenih problema u zonama odgovornosti 4. i 6. korpusa, odnosno s ciljem „koordinacije izvođenja borbenih dejstava“, ovlastio članove Glavnog štaba Vehbiju Karića, Zićru Suljevića, Rifata Bilajca i Zahida Hubića

---

potpisu Sefer Halilović; R BiH ŠVK OS R BiH, Sarajevo, Str. pov. broj: 02/1029-1 od 26. 08. 1993., Naređenje. U potpisu Rasim Delić.

¹⁵ SP: VOS (Vojnoobavještajna služba), OZ (Operativna zona), J I H (Jugoistočna Hercegovina) Mostar, Dj. broj 06-0081/93 od 23. 8. 1993., Obavještajno izvješće.; Z (Zapovjedništvo) S/Z Hercegovina (operativne zone Sjeverozapadna Hercegovina) IZM (Istureno zapovjedno mjesto) Prozor, Broj: 04-81/ 93 od 25. 8. 1993.; SP: R BiH, HZ HB, HVO, Odjel unutarnjih poslova, Ured nacionalne sigurnosti, Broj: 03-1-3811/93 od 26. 8. 93.

¹⁶ ICTY: R BiH, Armija Republike BiH, Komanda 44. brdske brigade, Jablanica, Broj: 01/1015-1/93 od 29. 8. 1993., Predlažem. U potpisu Enes Zukanović.

¹⁷ SP: HZ HB, HVO Brigada dr. Ante Starčević – Uskoplje, VOS, IZM Prozor, Broj: 1-5/1-130/93 od 27. 8. 1993., Obavještajno izvješće za 27. 8. 1993.

¹⁸ SP: Komanda 30. LPD, Strogo pov. br. 2-429 od 01. 9. 1993. U potpisu komandant pukovnik Blažanović.

¹⁹ SP: Republika Srpska Krajina, Ministarstvo za inostrane poslove, Broj: DT.1/ 93. od 10. 8. 1993. Državna tajna, Izbor trenutnih ratnih ciljeva RSK i RS.

da na područjima dodirnih točaka zona djelovanja između 4. i 6. korpusa u dolini Neretve, te 3. i 6. korpusa u dolini Vrbasa i Fojnice koordiniraju njihova buduća borbena djelovanja.²⁰ Sljedećeg dana Delić je ovlaštenje proširio tako što je naredio formiranje stručnog Inspeksijskog tima kojeg su uz Karića, Suljevića i Bilajca činili i Džemal Najetović, Edin Hasanspahić i Namik Džanković, a za vođu tima je odredio načelnika Glavnog štaba Sefera Halilovića.²¹

Njihovi glavni zadaci bili su procjena mogućnosti i djelovanja komandi korpusa Armije BiH i podređenih im jedinica, rješavanje svih logističkih problema, funkcioniranje civilnih vlasti i njihove podređenosti potrebama Armije BiH, ali i rukovođenje borbenim djelovanjima. Pritom je istaknuto da će načelnik Glavnog štaba Halilović, u skladu s danim mu ovlaštenjima, praktičnim zapovijedima na terenu rješavati sve novonastale probleme, dok se oko važnijih prijedloga trebao savjetovati s komandantom Armije BiH.²² Ovome timu, zahvaljujući dodijeljenim mu zadacima i ovlastima, pored autoriteta koji su među časnicima i vojnicima Armije BiH uživali pojedini njegovi članovi, omogućeno je povoljno djelovanje na pronalaženju rješenja potrebnih za ostvarivanje konačnog cilja, zauzimanja Prozora i Mostara, čime je započelo praktično plansko šire borbena djelovanje u dolinama Neretve i njenih pritoka.

RUJANSKE PRIPREME ZA OPERACIJU

Nepuna dva dana nakon službenog imenovanja, većina članova tima već se nalazila u zoni 6. korpusa. Članovi tima Halilović i Karić, u čijoj je pratnji bio i Zulfikar Ališpago Zuka, zapovjednik Specijalnog odreda za posebne namjene Štaba Vrhovne komade (SOPN ŠVK) „Zulfikar“, 1. rujna 1993. boravili su u hrvatskom selu Grabovici (južno od Jablanice), gdje su razgovarali s bošnjačkim ratnim zarobljenicima koje je HVO pustio na slobodu (ICTY, Presuda 2005: 99). Istoga dana su Karić, Suljević i Bilajac poslali Deliću izvještaj u kojem su naveli da su s Komandom 6. korpusa i sa zapovjednikom odreda „Zulfikar“ analizirali postojeće stanje i utvrdili moguća borbena djelovanja. Shodno tome, od komandanta Delića su zatražili da u planiranim operacijama omogući sudjelovanje jedinica iz zone odgovornosti 1. korpusa, odnosno da se omogući izvlačenje dijelova jedinica 1. korpusa iz opkoljenog Sarajeva prema zoni planiranih djelovanja u odgovornosti 6. korpusa.²³ Uz jedinice Armije BiH traženo je i angažiranje snaga MUP-a BiH, točnije „jedne čete“ Odreda policije za specijalne namjene Lasta iz Sarajeva.²⁴

Priprema i izvlačenje jedinica Armije BiH iz Sarajeva na prostore planiranih borbenih djelovanja izražena je i u obliku zapovijedi Sefera Halilovića od 2. rujna 1993.

²⁰ ICTY: RBiH, ŠVK OS, Kabinet komandanta, Sarajevo, Broj: 1/297-228 od 29. 8. 1993., Ovlašćujem.

²¹ ICTY: RBiH, ŠVK OS RBiH, Sarajevo, Broj: 02/1047-1 od 30. 8. 1993., Naređujem.

²² ICTY: RBiH, ŠVK OS RBiH, Sarajevo, Broj: 02/1047-1 od 30. 8. 1993., Naređujem.

²³ ICTY: RBiH, Armija Republike BiH – 6. korpus, Opštinski štab odbrane, Jablanica, Broj: 01/563-1-1/93 od 01. 9. 1993., Izvještaj.

²⁴ ICTY: RBiH, MUP, Centar službi bezbjednosti (CSB), Mostar, Broj: 16-31/93 od 01. 9. 1993.

u kojoj je izdvojen težak položaj Mostara te je zatražena hitna priprema i premještaj dijela jedinica iz Sarajeva, ukupne jakosti oko „300 boraca sa kompletnom opremom i naoružanjem“, u zonu odgovornosti 6. korpusa u Bradini.²⁵

Koliku su važnost u planovima Glavnog štaba, i planiranim operacijama, imale jedinice Armije BiH iz Sarajeva može se jasno iščitati iz Halilovićeve osobnog preuzimanja svih posljedica koje je moglo izazvati njihovo premještanje.²⁶ Naime, te su posljedice proizlazile iz mogućnosti ofenzivnog djelovanja Vojske Republike Srpske na sarajevskom dijelu ratišta na kojemu se tada, u većoj ili manjoj mjeri, poštivalo primirje potpisano dva tjedna prije. No unatoč tome, imajući u vidu iznenadne napade Vojske Republike Srpske, komandant 1. korpusa Vahid Karavelić je oklijevao s izvršavanjem Halilovićeve zapovijedi (ICTY, Presuda 2005: 101).

Osim što mogućnost premještanja jedinica iz Sarajeva oslikava i načine na koje se određenim dijelom održavala i obrana Sarajeva, u smislu da su jedinice Armije BiH prilikom povratka u Sarajevo sa sobom dopremale i nužna sredstva koja su osiguravala obranu, angažiranje snaga iz Sarajeva u planiranoj operaciji 1993. protiv HVO-a u dolini Neretve nije predstavljalo novinu: jedinice 1. korpusa Armije BiH i specijalne snage MUP-a iz Sarajeva od ljeta 1993., zahvaljujući iskustvu i opremljenosti, često su korištene kod izvođenja ofenzivnih djelovanja protiv snaga HVO-a u središnjoj Bosni.²⁷

Unatoč neslaganju, zapovjednik 1. korpusa Vahid Karavelić je 4. rujna naredio da se od dijelova 9. motorizovane brigade na čelu sa zamjenikom komandanta Ramizom Delalićem Čelom²⁸ i dijelova 10. brdske brigade formiraju dvije udarne skupine, čete „jačine 50 boraca“, koje su se nakon spajanja na planini Igman trebale uputiti u pravcu Jablanice gdje su, prema naređenju načelnika Glavnog štaba Sefera Halilovića, od 2. rujna trebale započeti ofenzivna borbena djelovanja.²⁹ Unatoč jasnoj naredbi, 4. rujna 1993. nije bilo pokreta dijela jedinica 9. motorizovane brigade i 10. brdske brigade (ICTY, Presuda 2005: 101).

I dok su na širem sarajevskom području trajale pripreme za upućivanje jedinica 1. korpusa u zonu odgovornosti 6. korpusa, na području Donje Jablanice, u sjedištu

²⁵ Iako službeni izvori Armije BiH govore da je HVO teško granatirao Mostar, realno stanje na terenu bilo je drugačije. Primjerice, 3. rujna 1993. u minobacačkom napadu Armije BiH na zapadni dio grada pod kontrolom HVO-a, u predjelu Đikovine, poginulo je dvoje, a ranjeno je više od 15 civila, među kojima i veći broj djece. SP: R BiH, HZ HB, HVO, OZ J I H, Mostar, Dj. broj 01-5004/ 93 od 03. 9. 1993., Prosvjed

²⁶ ICTY: R BiH, Armija R BiH, 44/ 6. korpusa, Jablanica, Str. pov. broj: 01/563-1-2/93 od 02. 9. 1993. Naređujem.

²⁷ SP: R BiH, HZ HB, HVO, GS HVO, Mostar, VOS, Str. pov. br. 03-533/93 od 02. srpnja 1993., Dnevno obavještajno izvješće br. 305/93.; SP: Hrvatska Republika Herceg Bosna (HR HB), Ministarstvo obrane, GS HVO, Klasa: 818-01/94-02, Ur. broj: 02-10-04/01-1/94-173., Sumarno borbeno izvješće za dan 16. 01. 1994.

²⁸ Službeni komandant brigade bio je Sulejman Imširović, no u praksi je njegov zamjenik Ramiz Delalić Čelo vodio brigadu. Poslije događaja s kraja listopada 1993., brigada je do kraja rata nastavila djelovati pod imenom 105. motorizirana brigada Armije BiH.

²⁹ ICTY: R BiH, Komanda 1. korpusa – Sarajevo, Str. pov. br: 05/ 7-398 od 04. 9. 1993. Naređujem.

odreda „Zulfikar“, 4. rujna održan je važan sastanak članova Inspeksijskog tima, predstavnika 6. i 3. korpusa i civilnih vlasti s komandantom Armije BiH Rasimom Delićem (Halilović 1998: 114).

Na tom sastanku članovi Inspeksijskog tima, na čelu s Halilovićem, predstavili su komandantu Deliću konačne planove buduće operacije sa svim pratećim obrascima, što je uključivalo i radnu kartu operacije pod nazivom Neretva, na kojoj su bili označeni svi pravci napada snaga Armije BiH na položaje HVO-a, od Gornjeg Vakufa-Uskoplja i Prozora na sjevernom dijelu planirane operacije, zaključno s područjem južno od Mostara. Tu kartu potpisali su Halilović, koji ju je izradio, i Delić koji ju je kao komandant Armije BiH odobrio (ICTY, Presuda 2005: 102). Na taj su način, na sastanku u bazi odreda „Zulfikar“ u Donjoj Jablanici, 4. rujna 1993. usuglašeni opći planovi izvođenja operacije Neretva 93.³⁰

DIREKTIVA ZA ODBRAMBENO-NAPADNA DEJSTVA NERETVA 93

Općenitu analizu predloženih pravaca napada i procjenu snaga HVO-a, te odluku o upotrebi točno određenih snaga Armije BiH potpisao je načelnik Glavnog štaba Sefer Halilović u direktivama Jug 93 i Neretva 93, nastalima najvjerojatnije neposredno prije sastanka u bazi odreda „Zulfikar“ u Donjoj Jablanici (Polutak 2011: 123–130). Budući da se te direktive sadržajno previše ne razlikuju, izgledno je da je Direktiva Jug 93 nastala kao predložak za Direktivu Neretva 93, što odgovara nazivu operacije potvrđene na radnoj mapi tijekom sastanka u Donjoj Jablanici.

U Direktivi Neretva 93 kao neprijateljske određene su snage HVO-a, tom prilikom definirane kao „ustaške“, na potezu od Mostara do Prozora, „jačine 6 bojni, ukupno oko 2500 ljudi“, od kojih se ukupno tri bojne nalaze na širem prostoru Prozora, jedna u dolini rijeke Rame te po jedna oko doline rijeke Drežanke i na širem prostoru Vrđi na potezu od sela Đubrani do sela Goranci, sjeverno od Mostara (Polutak 2011: 123).

Prema toj direktivi, u operaciji su trebali sudjelovati dijelovi 4. korpusa (Samostalni bataljon Drežnica, odred „Zulfikar“), 6. korpusa (Samostalni bataljon Prozor, bataljon fočanske brigade Sutjeska, te 44. i 45. brdske brigade) te dijelovi 1. korpusa (9. motorizovana brigada, 10. brdska brigada) i Operativne grupe Zapad (iz sastava 3. korpusa Armije BiH), sveukupne „jačine oko 8500 boraca“ (Polutak 2011: 123). Sjeverno od tih snaga trebale su djelovati snage 3. korpusa prema Vitezu i Novom Travniku, a na krajnjem jugu snage 4. korpusa na pravcu Raštani – Planinica i Raštani – Đubrani (Polutak 2011: 124).

Prema direktivi, glavni ciljevi operacije Neretva 93 bili su prodor Armije BiH prema Prozoru i Mostaru, razbijanje snaga HVO-a na tom prostoru i njihovo protjerivanje

³⁰ Navedeni tim izrađuje potrebnu dokumentaciju za operaciju Neretva 93, R. Delić svojim potpisom i pečatom odobrava i odmah izlazimo na teren radi realizacije iste. Prethodno su uređena sva potrebna dokumenta: Plan operacije, Direktiva za izvođenje operacije, upućena priprema naređenja K-tima 3., 4. i 6. korpusa; ICTY: Sefer Halilović, Ašikovac br. 6., Sarajevo, 01. 5. 1995. Pismo Predsjedniku gosp. Aliji Izetbegoviću – i članovima Predsjedništva-, 3.

prema zapadnoj Hercegovini. Spomenute jedinice Armije BiH trebale su biti spremne za izvođenje planiranih napada u šest sati ujutro 13. rujna 1993. (Polutak 2011: 124).

Na sjevernom dijelu operacije Neretva 93 planirana je upotreba 45. brdske brigade i dijela Samostalnog bataljona Prozor na pravcu napada selo Šcipe – Gornje Blace – Prozor s ciljem zauzimanja sela Gornje Blace i Klek te stvaranja uvjeta za presijecanje prometnice Prozor – Jablanica, dovođenje Prozora u poluokruženje s južne strane i produžetak napada prema Šćitskom odnosno Ramskom jezeru (Polutak 2011: 124).

Drugi dijelovi Samostalnog bataljona Prozor, zajedno s fočanskim bataljonom Sutjeska te dijelovima 317. brdske brigade (gornjovakufske iz sastava Operativne grupe Zapad 3. korpusa) i dijelom 45. brdske brigade, trebali su napadati glavnim snagama na pravcu Crni Vrh (Slime) – Makljen te pomoćnim na pravcu selo Here – Uzdol – Lug (Polutak 2011: 124). Te postrojbe trebale su nanijeti što veće gubitke neprijatelju i primorati ga na povlačenje u dubinu (Polutak 2011: 124). Prema tim planovima, najveći dio općine Prozor zajedno s gradom Prozorom trebao je prijeći pod kontrolu Armije BiH. Time bi snage HVO-a u Gornjem Vakufu-Uskoplju bile paralizirane, primorane na predaju ili povlačenje, što bi se u konačnici negativno reflektiralo na hrvatske dijelove središnje Bosne. Na graničnim, južnim i jugoistočnim dijelovima prozorske i jablaničke općine treći dio snaga 45. brdske brigade trebao je s već dostignutih položaja aktivnim djelovanjem vezati za sebe snage HVO-a i na taj način olakšati prodor 317. brdske brigade i 44. brdske brigade (Polutak 2011). S južne strane je 44. brdska brigada trebala napadati glavnim snagama u području brda Rajan i pomoćnim na pravcu selo Diva Grabovica – Pločno (planina Čvrstica). Zadatak ovih jedinica 44. i 45. brdske brigade bio je razbiti snage HVO-a, presjeći prometnicu Jablanica – Prozor, a na južnom dijelu udarima na objekt Pločno olakšati odred „Zulfikar“ napredovanje prema Mostaru (Polutak 2011).

Glavni zadatak Specijalnog odreda za posebne namjene Štaba Vrhovne komade „Zulfikar“³¹ bio je ovladati područjem sela Vrđi – Gradina – Veliki Jelinak, poslije čega je trebalo dosegnuti liniju Goranci – Đubrani i ovladati objektom Pločno. U sljedećoj fazi, zajedno sa snagama s područja Mostara i Bijelog Polja, jedinca je trebala izbiti na liniju Planinica – Podine osiguravajući desni bok iz pravca Širokog Brijega. Uz odred „Zulfikar“, na tim pravcima napada planirana je upotreba Samostalnog bataljona Drežnica i dijelova 1. korpusa, odnosno dijelova 9. motorizovane brigade, 10. brdske brigade i 2. samostalnog (motorizovanog) bataljona Armije BiH (Polutak 2011: 124). Glavno zapovjedno mjesto operacije, odnosno istureno komandno mjesto (IKM) Štaba Vrhovne komande, s kojega se trebalo koordinirati cijelom operacijom, trebalo je uspostaviti u Jablanici, jedinom urbanom središtu na magistralnoj prometnici između Mostara i Prozora. Događaji koji će uslijediti u danima nakon sastanka u Donjoj Jablanici, zaključno s datumom početka operacije, nedvosmisleno će potvrditi planove istaknute u Direktivi Neretva 93.

³¹ SOPN ŠVK „Zulfikar“ bio je u vrijeme operacije Neretva 93 pridodan snagama 4. korpusa Armije BiH; ICTY: RBiH, ŠVK OS, Sarajevo, Str. pov.br.: 14/75-100 od 01. 9. 1993., Narednjem.

NASTAVAK PRIPREMA TIJEKOM RUJNA, PRISTIZANJE JEDINICA IZ SARAJEVA

Neposredno poslije sastanka u Donjoj Jablanici, Halilović je u Konjicu 4. rujna 1993. održao još dva sastanka, prvi s komandantom Operativne grupe Zapad Selmom Cikotićem i komandantom 6. korpusa Salkom Gušićem, te drugi s komandantom Armije BiH Rasimom Delićem, utjecajnim političkim liderom s područja Konjica i Jablanice Safetom Ćibom te predstavnicima 43. brigade Armije BiH iz Konjica. Na tim sastancima vođene su rasprave o već dogovorenoj operaciji, ali i o međusobnim odnosima s ciljem što kvalitetnijeg upoznavanja najodgovornijih ljudi koji su trebali osigurati snage za provođenje operacije.³²

S druge strane, prisustvo velikog broja visokih oficira Armije BiH poslužilo je hrvatskoj strani kao dokaz priprema ofenzivnih djelovanja Armije BiH prema Mostaru i dolini Neretve. Prema dostupnim podacima HVO-a, hrvatska strana je smatrala da se u skorim napadima Armije BiH očekuje, uz upotrebu snaga iz sastava 4. i 6. korpusa, upotreba dijelova 1. korpusa „sa specijalnim jedinicama“ iz Sarajeva.³³

Jedina greška u tim procjenama HVO-a odnosila se na početak operacije Neretva 93 i primarni cilj na sjevernom kraku operacije. Naime, hrvatska strana je predviđala da su snage Armije BiH spremne i da se napad može očekivati u sljedeća dva dana, 5. ili 6. rujna, te da će primarni cilj Armije BiH biti zauzimanje Gornjeg Vakufa-Uskoplja, a ne Prozora.³⁴

Ubrzane pripreme za operaciju Neretva 93 nastavljene su 5. rujna (Polutak 2011: 124). Zbog toga su u svrhu jačanja snaga 4. korpusa u Mostaru tražena nova pojačanja iz drugih korpusa, pa i upotreba dijela snaga 7. muslimanske brigade iz sastava 3. korpusa.³⁵

Istoga dana je u zapovjedništvu Samostalnog bataljona Prozor u Dobrom Polju (mjestu istočno od Prozora) održan sastanak Halilovića i užih članova Inspekcijskog tima, Suljevića, Karića i Bilajca, s najvišim časnicima Operativne grupe Zapad i 6. korpusa na kojem se raspravljalo o konkretnim zadacima i jedinicama Operativne grupe Zapad i 6. korpusa koje su trebale djelovati na širem području Gornjeg Vakufa-Uskoplja i Prozora. Njihov glavni zadatak bio je zauzimanje dominantne kote na Makljenju, Crnog Vrha (tt 1303), koja je strani koja je nadzire omogućavala napredovanje prema središtu Prozora, a time i kontrolu nad prometnicom koja povezuje Prozor s Gornjim Vakufom-Uskopljem (ICTY, Presuda 2005: 106). Upute dobivene

³² ICTY: Sefer Halilović, Ašikovac br. 6., Sarajevo, 01. 5. 1995., Pismo Predsjedniku gosp. Aliji Izetbegoviću – i članovima Predsjedništva-, 4.

³³ SP: R BiH, HZ HB, HVO, GS HVO, IZM Čitluk, Ur. broj: 02-2/1-01-23/8 1993 od 04. 9. 1993.

³⁴ „Trenutno muslimani sa domaćim snagama u Vakufu ne mogu učiniti neki kvalitativan pomak, a Vakuf im je od tolikog značaja da ne mogu odustati od njega.“ SP: HR HB, HVO, OZ S/Z Hercegovina, VOS, IZM Prozor, broj: 04-105/93 od 05. 9. 1993.: SP: R BiH, HZ HB, HVO, Zapovjedništvo OZ S/Z H, Tomislavgrad, Broj: 03/ 4028 od 05. 9. 1993. Izvješće.

³⁵ ICTY: R BiH, ŠVK OS, Kabinet komandanta, Sarajevo, Broj: 1/297-262 od 05. 9. 1993., Slanje pomoći. U potpisu, zamjenik komandanta ABiH, Stjepan Šiber.

na sastanku u Dobrom Polju predstavljale su jasnu potvrdu praktične aktivacije Direktive Neretva 93.

Nakon završetka sastanka, na molbu komandanta Delića zbog toga što je problem premještanja jedinica iz Sarajeva još uvijek bio prisutan, Halilović je 5. rujna hitno otišao u Sarajevo gdje je nastojao započeti premještanje dijelova jedinica 9. motorizovane brigade i 10. brdske brigade u Hercegovinu (ICTY, Presuda 2005: 104).³⁶ Problem se pojavio jer zapovjednik 10. brdske brigade Mušan Topalović Caco nije pristao poslati ljudstvo na već dogovorena područja ofenzivnih djelovanja u Hercegovini. Zbog toga je Halilović, zajedno s dozapovjednikom 9. motorizovane brigade Ramizom Delalićem Čelom, morao osobno razgovarati s Topalovićem, koji je nakon toga obećao slanje dogovorenog dijela ljudstva (ICTY, Presuda 2005: 111).³⁷

Idućih dana nastavljene su pripreme na prikupljanju snaga za provođenje operacije. Međutim, 6. rujna komandant Delić je sa suradnicima napustio zonu borbenih djelovanja planirane operacije uputivši se prema prostoru Zenice, komandnog centra 3. korpusa, odakle su koordinirana djelovanja jedinica Armije BiH u središnjoj Bosni.³⁸ Istoga dana je zapovjednik 1. korpusa Vahid Karavelić naredio komandi 2. samostalnog motorizovanog bataljona na čelu s Adnanom Solakovićem da pripremi i na prostor Jablanice uputi „jednu četu jačine 100–120 boraca“ u cilju oslobađanja prometnice Jablanica – Mostar. Karavelić je pritom napomenuo da na tom prostoru svim borbenim djelovanjima rukovodi Štab Vrhovne komande Armije BiH na čelu sa Seferom Halilovićem, naredivši istoj jedinici da se vrati u Sarajevo najkasnije sedam dana od dolaska na područje Jablanice.³⁹

Budući da se radilo o izuzetnoj mobilnoj postrojbi 1. korpusa (ICTY, Presuda 2005: 64), već tijekom večernjih sati 6. rujna dio te jedinice, ukupno oko 125 vojnika, prebačeno je kroz ratni tunel Dobrinja – Butmir, izgrađen ispod sarajevskog aerodroma Butmir, prema Hrasnici, odakle je u ranim jutarnjim satima 7. rujna stigla u Jablanicu (ICTY, Presuda 2005: 106).⁴⁰ Poslije kraćeg zadržavanja u Jablanici, ista je bila razmještena u blizini stare željezničke stanice u hrvatskom selu Grabovica, smještenom oko 12 kilometara južnije od Jablanice, na desnoj obali Neretve, koje je bilo pod kontrolom Armije BiH.⁴¹

³⁶ ICTY: R BiH, ŠVK OS R BiH, IKM Jablanica, Str. pov. Br. 9-1 od 05. 9. 1993., Objašnjenje, tražimo. HVO ih gađao VBR-om.

³⁷ Halilović u pismu Aliji Izetbegoviću 1995., u kojem opisuje događaje koji predstoje operaciji Neretva 93, ne navodi podatak da je 5. rujna išao u Sarajevo zbog problema koje je prouzrokovao zapovjednik 10. brdske brigade.

³⁸ ICTY: Sefer Halilović, Ašikovac br. 6., Sarajevo, 01. 5. 1995., Pismo Predsjedniku gosp. Aliji Izetbegoviću – i članovima Predsjedništva, 4.

³⁹ ICTY: R BiH, Komanda 1. korpusa – Sarajevo, Str. pov. br.: 05 /7-402 od 06. 9. 1993. Naređujem

⁴⁰ ICTY: 2. Samostalni motorizovani bataljon, 1. korpus ABiH, Sarajevo, Broj: 01-1081/93 od 25. 9. 1993., Predmet: Izveštaj sa terena od 07. 9. do 20. 9. 1993., 1.

⁴¹ Iako bliže gradskom području Jablanice, selo Grabovica je u administrativnom smislu pripadalo općini Mostar.

Zbog čega je upravo Grabovica izabrana za smještaj vojnika iz Sarajeva objasnio je Vehbija Karić, jedan od članova Inspekcijskog tima, svjedočenjem na sudskom procesu u Haagu. On je potvrdio da je Grabovica izabrana zbog dva razloga. Prvo, većina drugih mjesta oko Jablanice već je bila popunjena velikim brojem muslimanskih izbjeglica iz Hercegovine. I drugo, Grabovica je bila najbliža planiranim borbenim djelovanjima na pravcima na kojima su trebale sudjelovati jedinice iz sastava 1. korpusa iz Sarajeva (ICTY, Presuda 2005: 112).

Neposredno prije smještaja sarajevskih jedinica u to selo, članovi Inspekcijskog tima Karić, Suljević, Bilajac i Džanković razgovarali su s hrvatskim stanovnicima Grabovice izvijestivši ih da u njihove domove namjeravaju smjestiti dijelove jedinica koje trebaju stići iz Sarajeva. Pritom su ih uvjerovali da između njih i vojnika, čiji se dolazak očekuje, neće biti neugodnosti pa su hrvatski stanovnici pristali smjestiti vojnike 1. korpusa Armije BiH u svoje domove (ICTY, Presuda 2005: 112).

Na taj način je 2. samostalni motorizovani bataljon bio prva postrojba 1. korpusa koja je pristigla u Hercegovinu zbog izvođenja planiranih borbenih djelovanja, što je s obzirom na trenutak dobivanja zapovijedi i njenog izvršavanja bio jasan pokazatelj njene kvalitete. Na prostor Jablanice u približno isto vrijeme stiglo je i pedesetak pripadnika Odreda policije za specijalne namjene Lasta iz Sarajeva, zajedno s ministrom MUP-a Bakrom Alispahićem, koji su se nakon kraćeg zadržavanja uputili prema Mostaru.⁴² Neposredno nakon dolaska ljudstva 2. samostalnog motorizovanog bataljona u Jablanicu su pristigli i dijelovi 10. brdske brigade, a dijelovi 9. motorizovane brigade su počeli stizati 8. rujna. Iz Jablanice će, jednako kao i pripadnici 2. samostalnog motorizovanog bataljona, pripadnici 9. motorizovane brigade 8. rujna biti razmješteni u Grabovicu odnosno na južnom izlazu iz sela na pravcu prema Mostaru, zbog toga što su pripadnici 2. samostalnog motorizovanog bataljona bili razmješteni na ulazu u selo.⁴³ S druge strane, pripadnici 10. brdske brigade bit će smješteni na području Donje Jablanice (ICTY, Presuda 2005: 114).

Pored tih jedinica iz sastava 1. korpusa iz Sarajeva, na lijevoj obali rijeke Neretve prije dolaska jedinica 1. korpusa bili su razmješteni pripadnici 6. korpusa, preciznije: pripadnici „Igmanskih vukova“ i „Handžar divizije“ koji su na tom prostoru djelovali još od svibnja 1993., odnosno od trenutka kad je Grabovicu zauzela Armija BiH (ICTY, Presuda 2005: 142)

Dan prije dolaska jedinica iz Sarajeva, u cilju uvezivanja snaga i što efikasnijeg borbenog djelovanja u predstojećim operacijama, izvršene su organizacijske promjene unutar zone odgovornosti 4. korpusa: jedinice iz sastava 6. korpusa, „Muderiz“, „Akrepi“ i „Silver Foks“, te odred „Zulfikar“, koje su početkom rujna 1993. stavljene pod zapovjedništvo 4. korpusa, postale su dijelom novoformirane Operativne grupe Sjever-2 sa zonom odgovornosti na pravcu od Jablanice do Hidroelektrane Salakovac. Operativna grupa Sjever-2, iako je bila podređena zapovjedništvu 4. korpusa, prilikom izvođenja borbenih djelovanja trebala je izvršavati zadatke koje joj je trebao

⁴² ICTY: Transkript svjedočenja, Svjedok Bakir Alispahić (Haag: MKSBJ, 27. 5. 2005.), 51.

⁴³ ICTY: R BiH, MUP, Sektor Službe državne bezbjednosti Mostar, Jablanica, od 13. 9. 1993., Informacija.

dodijeliti vodstvo isturenog komandnog mjesta u Jablanici, u kojemu su bili članovi Inspeksijskog tima na čelu s Halilovićem.⁴⁴ Prije zapovijedi o osnivanju Operativne grupe Sjever-2, zapovjedniku odreda „Zulfikar“, koji je tom prilikom definiran kao „izviđačko-diverzantska brigada“, na planiranom pravcu napada Vrđi – Goranci prema Mostaru podređene su sve jedinice koje su se nalazile južno od Jablanice, između ostalih i pristigle jedinice iz sastava 1. korpusa, što je odgovaralo planovima korištenja jedinica Armije BiH u borbenim djelovanjima istaknutima u Direktivi Neretva 93.⁴⁵

ZLOČIN PRIPADNIKA 1. KORPUSA ARMIJE BIH U GRABOVICI I ZAVRŠNE PRIPREME ZA PROVOĐENJE OPERACIJE

Dolazak jedinica 1. korpusa iz Sarajeva u Jablanicu i njihov smještaj u Grabovici nije prošao u pomirljivom i civiliziranom nastupanju vojnika kakvo su 7. rujna hrvatskim civilima najavljivali visoki časnici Armije BiH Karić, Suljević, Bilajac i Džanković, tada u svojstvu članova Inspeksijskog tima.

Kakvo se ponašanje moglo očekivati od dijelova jedinica iz sastava 1. korpusa bilo je razvidno i iz incidenta koji je prethodio njihovom dolasku u Grabovicu. Naime, pripadnici 9. motorizovane brigade pod vodstvom Ramiza Delalića Čele, neposredno nakon izlaska iz Sarajeva u ranim jutarnjim satima 8. rujna, izvršili su oružani napad na trojicu pripadnika Stanice javne bezbjednosti Hadžići, koji su ih zaustavili na policijskom punktu zbog legitimacije. Tom prilikom oni su jednog policajca teško ranili, a drugog zarobili i zadržali kao „osiguranje“.⁴⁶ Međutim, umjesto da se o tom incidentu provede istraga, jedinica je nastavila putovanje prema sjedištu odreda „Zulfikar“ u Donjoj Jablanici, gdje je stigla u jutarnjim satima, odakle je 8. rujna 1993. premještena u Grabovicu.⁴⁷

Nekoliko sati nakon dolaska u Grabovicu,⁴⁸ pripadnici („Jurišnog odreda“)⁴⁹ 9. motorizovane brigade započeli su s ubojstvima hrvatskih civila koja će potrajati do posljedopodnevnih sati 9. rujna.⁵⁰ Tijekom ta dva dana ubijeno je više od trideset

⁴⁴ ICTY: R BiH, Armija R BiH, Komanda 4. korpusa, Mostar, Str. pov. broj: 837-06 od 07. 9. 1993., Naređujem

⁴⁵ ICTY: R BiH, GŠ Vrhovne komande, Jablanica od 06. 9. 1993., Naređenje.; MKSBJ: R BiH, Armija R BiH, 44/ 6. korpus, Jablanica, Str. pov. broj: 01/ 563-1-3/93 od 02. 9. 1993., Naređujem.

⁴⁶ ICTY: R BiH, ŠVK OS, Uprava bezbjednosti, Sarajevo, Broj: 03/ 48 – 57 od 29. 9. 1993., Zadaci.

⁴⁷ ICTY: R BiH, Armija R BiH, IKM SVK OS R BiH, Jablanica, 13. 9. 1993., Informacija.

⁴⁸ Dio sela kolokvijalno zvan Marića kuće.

⁴⁹ ICTY: R BiH, IKM – SVK, Jablanica, 29. 9. 1993., VB Načelnik, n/r Jusuf Jašaravić., Izvještaj sastavio Namik Džanković.

⁵⁰ ICTY: Službena zabilješka; sačinjena povodom događaja koji su se desili u Grabovici u dane 08., 09. i 10. septembra 1993. Zabilješku sačinio Ahmed Salihamidžić; ICTY: R BiH, ŠVK OS, Uprava bezbjednosti, Sarajevo, Broj: 03/ 5 – 108 od 12. 9. 1993., Zadaci. U potpisu Jusuf Jašarević.

hrvatskih civila – staraca, žena i djece, od ukupno četrdesetak njih koji su nastavili živjeti u selu nakon svibnja 1993. kad su kontrolu nad selom preuzele snage Armije BiH.⁵¹ Osim hrvatskih civila, pripadnici 9. motorizovane brigade ubili su i Hrvata Ivicu Karlovića, pripadnika odreda „Zulfikar“.⁵²

Upravo zbog toga što su pripadnici 9. motorizovane brigade ubijali isključivo Hrvate, čak i one koji služili u postrojbama Armije BiH, pripadnici 2. samostalnog motorizovanog bataljona, među kojima je bilo i nekoliko Srba i Hrvata, nisu reagirali, iako su najvjerojatnije bili svjesni navedenih događaja. Čak štoviše, u naknadnom izvješću o djelovanju na području Hercegovine, njihov zapovjednik Adnan Solaković nije naveo događaje koji bi upućivali na zločin zaključivši da su se pripadnici 2. samostalnog motorizovanog bataljona 8. i 9. rujna „smješitali i odmarali“.⁵³

O zločinu u selu Grabovica već 9. rujna obaviješteno je i zapovjedništvo domicilne 44. brdske brigade iz Jablanice, koje je u svom izvješću nadređenim tijelima 6. korpusa navelo da su na područje Jablanice upućeni „pripadnici V.P i SJB Jablanica“ koji su trebali istražiti informacije o zločinu.⁵⁴ O tim događajima ubrzo su obaviješteni i članovi Inspekcijskog tima, kao i njihov vođa Halilović, koji je tada bio u Konjicu⁵⁵, te komandant Armije BiH Delić koji je, najvjerojatnije zbog mogućnosti ponavljanja zločina, zatražio od Halilovića da razmotri odluku o opsegu već dogovorenih napadnih djelovanja te da ih ograniči u „smislu realne procjene snaga i mogućnosti izvršenja zadatka“.⁵⁶ No, osim mogućnosti novih zločina, Delićeva naredba o ograničavanju napadnih djelovanja može se promatrati i u kontekstu prisustva brojnih europskih novinarskih ekipa na širem prostoru Hercegovine, koje su u danima događaja u Grabovici, ali i kasnije, boravile na području Jablanice izvještavajući o oslobađanju muslimanskih zatvorenika iz pritvora HVO-a u Hercegovini i njihovom dolasku i smještanju u Jablanici.⁵⁷

⁵¹ ICTY: RBiH, IKM – SVK, Jablanica, 29. 9. 1993., VB Načelnik, n/r Jusuf Jašaravić, Izvještaj sastavio Namik Džanković.

⁵² U vezi s tim, Vehbija Karić je na suđenju u Haagu napomenuo kako je bilo „nelogično očekivati da će jedinice premještene iz Sarajeva počiniti zločine u Grabovici s obzirom na situaciju u Sarajevu, u kojem je vladalo jedinstvo između ABiH i HVO-a, za razliku od Hercegovine u kojoj je dolazilo do okršaja između ABiH i HVO.“ Tom prilikom Karić je (ne)namjerno zaboravio spomenuti da je i u Sarajevu bilo ozbiljnih neslaganja između Armije BiH i inferiornih snaga HVO-a. Ta neslaganja kulminirala su u studenom 1993., kada je HVO Sarajevo nasilno ukinut, a njegovo ljudstvo stavljeno pod zapovjedništvo Armije BiH (ICTY, Presuda 2005).

⁵³ ICTY: 2. Samostalni motorizovani bataljon, 1. korpus ABiH, Sarajevo, Broj: 01-1081/93 od 25. 9. 1993., Predmet: Izvještaj sa terena od 07. 9. do 20. 9. 1993., 1.

⁵⁴ ICTY: RBiH, ABiH, 6. korpus, Opštinski štab obrane, 44. brdska brigada, Jablanica, Str. pov. broj: 07/379-180/93 od 09. 9. 1993., Izvještaj, dostavlja.

⁵⁵ ICTY: Službena zabilješka; sačinjena povodom događaja koji su se desili u Grabovici u dane 08., 09. i 10. septembra 1993. U potpisu Ahmed Salihamidžić; MKSBJ: RBiH, ABiH – 6. korpus, Bataljon Vojne policije, Konjic, Djel. broj: 01/P-05-319/93 od 13. 9. 1993., Dostavlja se. U potpisu komandant Nusret Šahić.

⁵⁶ ICTY: RBiH, ŠVK OS RBiH, IKM – VISOKO, Broj: 01/47-245 od 12. 9. 1993.

⁵⁷ ICTY: RBiH, ABiH, 6. korpus, Opštinski štab obrane, 44. brdska brigada, Jablanica, Str. pov.

S druge strane, zamolba zapovjednika 1. korpusa Vahida Karavelića, upućena u noći s 11. na 12. rujna načelniku Glavnog štaba Haliloviću, da se zbog „obavještajnih podataka o aktivnostima neprijatelja u z/o 1. korpusa” u zonu odgovornosti 1. korpusa vrte dijelovi 9. motorizovane brigade i 10. brdske brigade, te 2. samostalni motorizovani bataljon, s obzirom na važnost operacije Neretva 93 i traženje povratka tih jedinica netom prije pokretanja operacije, govori o tome da su pojedini visokorangirani časnici Armije BiH vjerojatno bili svjesni mogućih negativnih događaja tijekom provođenja operacije te su tim potezom nastojali izbjeći moguće posljedice.⁵⁸ Da u tom razdoblju nije bilo većih borbenih djelovanja između Vojske Republike Srpske i Armije BiH u prilog govori i to što su uniformirani pripadnici Vojske Republike Srpske u rujnu 1993. stigli u Zenicu na sastanak s časnicima 3. korpusa Armije BiH na kojemu su razgovarali o uspostavljanju „ekonomskih odnosa i saradnje između regije Zenica i Banja Luka”.⁵⁹

Unatoč svemu tome, smanjenje opsega operacije nije dolazilo u obzir, a zločin u Grabovici vrh Armije BiH odlučio je negirati, što je, između ostalog, podrazumijevalo trenutno nepokretanje istrage i možebitno kažnjavanje krivaca nakon završetka planiranih djelovanja.⁶⁰

Na temelju Direktive Neretva 93, 11. rujna 1993. donesene su precizne zapovijedi za jedinice koje su trebale sudjelovati u napadu na sjevernom (prema Prozoru) i južnom kraku operacije (prema Mostaru). Prilikom razrade tih zapovijedi, sjeverni krak operacije detaljne planove i pravce napada dobio je s isturenog komandnog mjesta 6. korpusa u Dobrom Polju,⁶¹ dok je južni krak operacije – na kojemu su se nalazile glavne napadne snage, među kojima i jedinice iz sastava 1. korpusa – zapovijedi dobivao direktno od Zulfiakara Ališpage, zapovjednika odreda „Zulfikar”, koji je detaljne borbene planove i lokalnu operaciju na južnom dijelu operacije Neretva 93 nazvao Odbrana narodnih prava – Vrđi 93.⁶²

Na taj način su dva spomenuta dokumenta označila kraj procesa planiranja i početak djelovanja jedinica Armije BiH za izvođenje do toga trenutka najšire napadne operacije Armije BiH u ratu protiv HVO-a.

---

broj: 07/379-180/93 od 09. 9. 1993., Izvještaj, dostavlja.; radilo se o poznatim europskim medijskim kućama RAI, BBC, Daily Telegraph, ITN.

⁵⁸ ICTY: RBiH, Komanda 1. korpusa – Sarajevo, Sarajevo Str. pov. br: 05/10-66 od 12. 9. 1993.

⁵⁹ „Dolazak uniformisanih pripadnika agresorske strane u Zenicu izazvao je negodovanje dijela stanovništva i pripadnika ABiH koji nemaju javnu sliku svrhe i cilja posjete.”; ICTY: RBiH, ŠVK OS, UB, Sarajevo, Broj: 03/ 3-11 od 19. 9. 1993., Sedmično referisanje (13. 9. – 20. 9. 1993.).

⁶⁰ „Došli smo u Jablanicu gdje sam obavio konzultacije sa Đanković Namikom iz UVB iz Sarajevo i isti mi kaže da sve zna (o zločinu u Grabovici, op. a.) IKM ŠVK (u Jablanici, op. a.) te da je naređeno da se zbog planirane akcije ništa ne radi. To naređenje je dobio od gdina Vehbije Karića.” ICTY: RBiH, ABiH – 6. korpus, Bataljon Vojne policije, Konjic, Djel. broj: 01/P-05-319/93 od 13. 9. 1993., Dostavlja se. U potpisu komandant Nusret Šahić.

⁶¹ ICTY: RBiH, ABiH – 6. korpus, Dobro Polje, 11. 9. 1993., Zapovijed za napad Op. Br. 01/1500-27.

⁶² ICTY: RBiH, ABiH, SOPN pri ŠVK „Zulfikar”, Jablanica, bez broja, 11. 9. 1993., Zapovijest za napad.

ZAKLJUČAK

Neretva 93 bila je velika vojna operacija koju su 1993. pokrenule snage Armije BiH protiv HVO-a s ciljem prometnog uvezivanja svojih postrojbi i proizvodnih kapaciteta namjenske vojne industrije. Operaciju je isplanirao i odobrio vojni vrh na čelu s komandantom Štaba Vrhovne komande Armije BiH Rasimom Delićem i načelnikom Štaba Vrhovne komande Seferom Halilovićem. Iako detaljno planirana, tijekom operacije ubijeno je mnogo hrvatskih civila u prozorskoj i sjevernom dijelu mostarske općine. Zbog niza međunarodnih političkih okolnosti, određenih opstrukcija poslijeratnog pravosuđa u BiH, ali i svjetske javnosti usmjerene k diplomatskim naporima rješavanja ratne situacije u BiH, ti zločini, naredbodavci te njihovi nadređeni i pojedinci koji su ih proveli, ostali su uglavnom nekažnjeni.

Međutim, iz dostupne građe vidljivo je kako je vrh Armije BiH za operaciju Neretva 93 izdvojio iznimne i respektabilne vojne snage, koje je dijelom povukao i iz opkoljenog Sarajeva. U cilju što bolje koordinacije djelovanja združenih snaga Armije BiH na širokom bojištu od Gornjeg Vakufa-Uskoplja do Mostara, vrh Armije BiH je imao cjelovitu kontrolu nad operacijom što je vidljivo i po osnivanju Inspekcijskog tima kojeg su činili najviši časnici Armije BiH.

I određeni dokumenti Armije BiH jasno svjedoče da su članovi Inspekcijskog tima, uz „savjetodavnu ulogu“ u operaciji, u stvarnosti imali mnogo šire ovlasti koje su, uz određeni utjecaj koji su među vojnicima Armije BiH imali kao prepoznatljivi časnici, koristili kako bi postigli puni uspjeh planirane operacije.

IZVORI I LITERATURA

Objavljeni izvori

International Criminal Tribunal for the former Yugoslavia (ICTY), Predmet br. IT-01-48-T, Transkript svjedočenja, svjedok Bakir Alispahić. Haag, 27. svibnja 2005.

International Criminal Tribunal for the former Yugoslavia (ICTY), Predmet br. IT-01-48-T., Zenica Tape and Transcript of Meeting Held on 21 and 22 August 1993. Haag, 22. travnja 2005.

International Criminal Tribunal for the former Yugoslavia (ICTY), Predmet br. IT-01-48-T, Tužilac (Tužitelj) protiv Sefera Halilovića, Presuda. Haag, 16. novembar (studen) 2005.

Internetske baze podataka

Baza podataka Međunarodnog kaznenog suda za bivšu Jugoslaviju. <http://icr.icty.org/bcs/>.

Baza podataka generala Slobodana Praljka. <http://www.slobodanpraljak.com>.

Literatura

- Delić, Rasim. 1994. *Armija ključ mira*. Sarajevo: Press centar ARBiH.
- Ganić, Ejup. 2009. Igmansko bojište – paradigma bosanskog ratišta. U: *Značaj igmanskog bojišta za odbranu Sarajeva i Bosne i Hercegovine. Zbornik radova sa okruglog stola pod ovim nazivom, održanog 3. augusta 2009. godine u Sarajevu*. Sarajevo: Udruženje za zaštitu tekovina borbe za Bosnu i Hercegovinu. Str. 9–12.
- Halilović, Sefer. 1998. *Lukava strategija*. Sarajevo: Maršal – Matica Sandžaka.
- Polutak, Mustafa. 2011. Politička i vojna situacija u zoni odgovornosti 4. korpusa i 6. korpusa ARBiH tokom 1993. godine. U: *1993. – Prelomna godina rata za odbranu Bosne i Hercegovine. Zbornik radova sa okruglog stola, održanog 21. septembra 2010. godine u Sarajevu*. Sarajevo: Udruženje za zaštitu tekovina borbe za Bosnu i Hercegovinu. Str. 81–130.

IDEA AND PREPARING THE OPERATION OF THE ARMY OF BOSNIA AND HERZEGOVINA NERETVA 93

Mijo Beljo

SUMMARY

Operation Neretva 93, conducted in September 1993, represented a wide military operation by the ABiH taken against the HVO forces in Herzegovina. The main purpose of the operation was the occupation of the Makljen area, the town of Prozor and an area of the village Vrđi. If that area had fallen into the ABiH hands, the western part of Mostar, controlled by the HVO, would have been brought in extremely unfavourable position. With the possession of the mentioned areas, the ABiH would allow the smooth traffic connection between their own 4th, 6th and 3rd corps, as well as the complete control of the hydro-energy systems in the valley of Neretva. This would also enable them to progress towards strategic areas from which it would have been possible to control parts of western Herzegovina. Apart from that, the successful implementation of Neretva 93 would mean the end of the resistance of HVO forces in central Bosnia. These forces have been surrounded by the ABiH since the beginning of July 1993, when the southern part of the municipality of Novi Travnik had fallen under the control of the ABiH.

Keywords: Neretva 93, Army of the Republic of Bosnia and Herzegovina, Sefer Halilović, Croatian Defence Council, Mostar, Prozor, Inspection team.